Pracownia Technik Litograficznych

PROWADZĄCY: **DR HAB. WITOLD WARZYWODA, PROF. ASP | DR TOMASZ MATCZAK**

Pracownia Technik Litograficznych została założona w 1971 roku. Jej pierwszym kierownikiem był Roman Artymowski – wybitny artysta i pedagog.

Była to jedna z trzech pracowni grafiki warsztatowej na stworzonym wówczas Wydziale Grafiki. Roman Artymowski prowadził Pracownię do 1976 roku, następnie przejął kierowanie nią prof. Jerzy Grabowski. W 2004 roku kierownikiem pracowni został piszący te słowa Witold Warzywoda.

Jubileuszowe wydanie poświęcone Katedrze Grafiki Artystycznej skłania mnie do przywołania kilku wspomnień z początków jej istnienia z perspektywy studenta, później asystenta, wreszcie prowadzącego Pracownię Technik Litograficznych.

Z Pracownią Druku Płaskiego zetknąłem się w 1976 roku, będąc studentem I roku Studium Kształcenia Podstawowego PWSSP w Łodzi, gdzie miałem możliwość zetknąć się ze studentami lat starszych. Studia rozpocząłem w budynku PWSSP przy ulicy Narutowicza 77, w którym mieściły się między innymi pracownie malarstwa, rysunku oraz „tajemniczy" warsztat grafiki artystycznej. Progi Pracowni Grafiki Warsztatowej przekroczyłem trzykrotnie, za każdym razem będąc pod silnym wrażeniem klimatu starych maszyn, kameralnej atmosfery i alchemicznych zabiegów przygotowania matrycy.

W 1978 roku przenieśliśmy się do nowego budynku, w którym na parterze i drugim piętrze były przygotowane nowoczesne wnętrza dla poszczególnych pracowni. Pracownia Druku Płaskiego i Litografii miała pełną i odpowiednią obsadę dydaktyczno-techniczną. Asystentem prof. Grabowskiego był Edward Habdas, starszym technikiem litografem – Zbigniew Baranowski. Propedeutyka grafiki warsztatowej prowadzona przez pana Bogusława Kudelskiego nie obejmowała litografii, dlatego cennym źródłem wiedzy byli dla mnie także koledzy ze starszych lat.

W 1979 roku, dzięki rekomendacji prof. Jacka Bigoszewskiego, który zachęcił mnie do rozwijania umiejętności warsztatowych, na trzecim roku studiów zostałem studentem Katedry Grafiki Warsztatowej. Oczywiście bez wahania wybrałem Pracownię Druku Płaskiego.

Pierwsze próby samodzielnego wykonywania litografii (na początku jednomatrycowych, drukowanych czernią) okazały się trudniejsze, niż sobie wyobrażałem. Powierzchnia kamienia zachęca do rysowania, jednak brak doświadczenia w pracy na kamieniu dawał w efekcie odbitki przyczernione. Pomimo usilnych zabiegów trawienia, wymywania terpentyną, ponownego nadawania mniejszą ilością farby, złośliwie i nieuchronnie traciły półtony. Staranność przeprowadzenia wszystkich czynności przygotowania matrycy do druku okazała się procesem niezbędnym do uzyskania dobrej odbitki. Zmagania w czasie całego semestru zimowego dawały nadzieję na satysfakcjonujące rezultaty w przyszłości. Ku mojemu i nie tylko mojemu rozczarowaniu, na semestr letni zostaliśmy przyłączeni do Pracowni Sitodruku, drugiej Pracowni Druku Płaskiego. Nie byliśmy szczęśliwi, a proces adaptacyjny rzutował bezpośrednio na poziom artystyczny sitodruków. Pomijając niedogodności technologiczne i szkodliwość używanych substancji, rekompensatą dla nas była możliwość drukowania prac „do spadu" pełnego formatu 100 x 70 cm. Asystentem w Pracowni Sitodruku był wówczas mgr Andrzej Smoczyński, a do pomocy – technik Maciej Nowakowski.

Niezrażony „przymusowym wygnaniem" na IV roku zapisałem się ponownie do Pracowni Litografii. Z dużą ochotą realizowałem ćwiczenia programu obowiązkowego i otrzymałem zgodę kierownika pracowni prof. Jerzego Grabowskiego na realizację dyplomu. Liczne rozmowy podczas korekt, konsultacje prac dyplomowych, praca na stanowisku technika litografa, wreszcie jako asystent profesora, pozwoliły mi bliżej poznać tego znakomitego artystę z Warszawy. Do końca był moim autorytetem jako wybitny grafik, twórca interesujących teorii, myśliciel i wizjoner.

od lewej: Edward Habdas, Jerzy Grabowski, Witold Warzywoda

Kierowanie Pracownią Technik Litograficznych rektor ASP prof. Stanisław Łabęcki powierzył mi w styczniu 2004 roku, tuż przed śmiercią Jerzego Grabowskiego (zmarł 14 maja 2004 roku). Przez 20 lat byłem jego asystentem i współautorem sukcesów wychowanków. Tak oto Jerzy Grabowski podsumowuje swoje dokonania jako kierownik pracowni:

[…] W latach 1976–2000 studiowało w mojej Pracowni około czterystu studentów w zakresie wszystkich specjalizacji, obligatoryjnie i nieobligatoryjnie, zgłębiając tajemnice grafiki artystycznej (warsztatowej). Wielu z nich aktywnie działa twórczo, zdobywają nagrody i wyróżnienia. Zajmują się pracą dydaktyczną i pedagogiczną. Kilku wychowanków Pracowni Druku Płaskiego pracuje dziś w łódzkiej, rodzimej uczelni, Akademii Sztuk Pięknych jak np.: Zbigniew Purczyński – aktualnie Dziekan Wydziału Grafiki i Malarstwa, adiunkt I stopnia Marek Sak, adiunkt II stopnia Witold Warzywoda, Sławomir Ćwiek, Marek Domański, asystenci, etc.; natomiast starszy asystent Józef Panfil wykłada w Europejskiej Akademii Sztuk w Warszawie. […]

(fragmenty z życiorysu J. Grabowskiego, Warszawa 2000)

od lewej: Tomasz Matczak, Witold Warzywoda

Od 2004 roku, po odejściu na emeryturę mgr. Edwarda Habdasa, moim asystentem został mgr, obecnie doktor – Tomasz Matczak.

Nasza niezwykle owocna współpraca wyrasta ze wzajemnego motywowania się do poszukiwań formalnych i technologicznych we własnej twórczości, z zachowaniem pełnej autonomiczności naszych postaw artystycznych. Wykorzystujemy różnice w podejściu do technik litograficznych do tego, by odnajdywać nowe wspólne mianowniki pomiędzy tradycją a innowacją i prezentować studentom bogactwo możliowsci technik litograficznych.

Od 2011 roku przeprowadzamy prace badawcze w zakresie poszerzania zagadnień technologicznych druku płaskiego, bazujących na technice litografii. Opracowaliśmy między innymi nowatorską technikę wykorzystania blachy stalowej jako podłoża matrycy dla ferrografii, który to proces udokumentowaliśmy w wydawnictwie „Grafiki z żelaza"[1]. Do naszych eksperymentów należą także: wykorzystanie cienkiej folii aluminiowej oraz płyt polie strowych do prac graficznych, zastosowanie blach offsetowych w metodzie naświetlania i dalszego opracowania „na mokro" lub w wersji bezwodnej, tzw. waterless lithography.

Kontynuujemy metody manualnego opracowania matrycy na płytach aluminiowych. Badamy zastosowanie cyjanotypii w grafice, korzystając z doświadczeń naszych kolegów – Piotra Gryza oraz wykładowców z Orihueli. Rozwijamy także umiejętność pracy na sklejkach drewnianych w technice mokulito. Opracowana w latach 90. metoda przedruku anastatycznego z odbitki ksero uzupełnia wachlarz metod przenoszenia rysunku nie tylko na kamień litograficzny. W kolejnych badaniach opracowaliśmy alternatywne metody w procesie przygotowania matrycy bez użycia kwasu azotowego, wpisując się tym samym w nurt działań proekologicznych.

Rozszerzyliśmy program o działania eksperymentalne, nadal jednak obowiązkowym ćwiczeniem dla studentów rozpoczynających studia w pracowni jest praca zrealizowana na kamieniu litograficznym według tradycyjnych zasad: przygotowanie kamienia do rysowania, szczegółowy proces jego preparacji oraz samodzielnie wykonanie nakładu. Kształcenie studentów w dalszym etapie opiera się na indywidualnym podejściu do tematów i techniki. Podsumowaniem ich edukacji artystycznej są wyjątkowe dyplomy składające się zazwyczaj z kolekcji utrzymanej w charakterze malarskim, wielomatrycowych litografii.

Naszymi doświadczeniami i wiedzą dzielimy się nie tylko z naszymi studentami, ale propagujemy ją podczas naukowych sympozjów i indywidualnych warsztatów w Polsce i za granicą. Do ważniejszych zaliczymy: prezentacje na uczelniach artystycznych w Gdańsku, Toruniu, Rzeszowie, Lublinie, Zielonej Górze oraz podczas sympozjum w Bydgoszczy i Bolestraszycach. Mieliśmy także okazję prowadzić warsztaty i wykłady na Uniwersytecie Alberta w Edmonton, w Centrum Proyecto Ace w Buenos Aires, w Accademia di Belle Arti di Foggia oraz w School of Art and Design in Orihuela.

Pracownia uczestniczy w międzynarodowych projektach artystycznych. Wspólnie z wykładowcami z Pracowni Technik Wklęsłodrukowych i z naszymi studentamii bierzemy udział w cyklu wystaw i konferencji koordynowanych przez prof. Jose Qaresmę z Uniwersytetu w Lizbonie pod wspólnym szyldem *Carmo Chiado and Art in the Public Sphere*. Co roku artyści z kilku ośrodków akademickich, m. in. w Porto Allegre, Paryżu, Lizbonie, Cuenca itd. inspirowani są nowym motywem literackim i tworzą grafiki wystawiane równocześnie w zaangażowanych w projekt ośrodkach.

Ważnym forum artystycznej wymiany jest nasz udział od 2013 roku w Międzynarodowych Letnich Kursach Grafiki i Tkaniny Artystycznej PATA organizowanych przez naszą uczelnię.

Pokazy nowości technicznych cieszą się powodzeniem podczas wizyt osób spoza uczelni, m.in. podczas Dni Otwartych Akademii. Dopełnieniem pracy dydaktycznej jest działalność Koła Naukowego „Eksperymentarium" zrzeszającego również studentów z Pracowni Technik Wklęsłodrukowych.

Efektem naszej aktywnej pracy naukowo-badawczej jest doposażenie pracowni w nowoczesne urządzenia, m.in. dygestorium i nową prasę litograficzną. Zwiększyliśmy również liczbę kamieni litograficznych o kilkaset sztuk różnego formatu. Przeprowadzony w 2019 roku remont pawilonu stworzył nową, atrakcyjną przestrzeń dla Pracowni Technik Litograficznych i sąsiadującej Pracowni Technik Wklęsłodrukowych, co pozwoliło studentom na dostęp do całego wyposażenia wspólnego warsztatu.

Duże zainteresowanie techniką litografii studentów studiów stacjonarnych oraz studentów programu Erasmus utwierdza nas w przekonaniu o atrakcyjności programu i pracowni. Nasza aktywność przyczynia się do skutecznego promowania druku płaskiego, dowodząc tym samym, że techniki litograficzne nie zostały i nie zostaną wyparte przez urządzenia cyfrowe.

dr hab. Witold Warzywoda, prof. ASP
Łódź, 2019

[1] *Grafiki z żelaza: alternatywne metody tworzenia matryc z użyciem blachy stalowej w technikach wklęsłodrukowych oraz w druku płaskim,* Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego, Łódź, 2016.